

Марчук Володимир. Економічна природа державної підтримки підприємницьких структур аграрного сектору України. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2026. Випуск 1. С. 119-130.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2026.01.119>

УДК: 338.43:334.72:351.82

JEL Classification: Q14, Q18, H23, O38.

Марчук Володимир

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ Україна

E-mail: ptbd17@ukr.net

ORCID: 0009-0006-0304-1897

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. Особливості аграрного виробництва, зокрема залежність від природно-кліматичних умов, сезонність виробничих процесів, високий рівень ризиків, тривалий виробничий цикл та нестабільність ринкової кон'юнктури, обумовлюють необхідність активної участі держави у підтримці підприємницьких структур аграрного сектору. Державна підтримка виступає важливим інструментом забезпечення стабільності функціонування аграрного виробництва, стимулювання інвестиційної діяльності, розвитку інновацій та підвищення конкурентоспроможності агробізнесу.

Методи. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу, наукової абстракції та інституційного підходу — для дослідження економічної природи державної підтримки підприємницьких структур аграрного сектору та особливостей функціонування механізмів державного регулювання. Економіко-статистичний, порівняльний і структурно-динамічний методи застосовано для аналізу сучасного стану аграрного сектору, оцінювання впливу державної підтримки, воєнних викликів, цифровізації та євроінтеграційних трансформацій на розвиток агробізнесу. Методи логічного узагальнення, систематизації та прогнозування використано при обґрунтуванні напрямів удосконалення системи державної підтримки аграрного сектору, розвитку ризик-орієнтованих механізмів регулювання та цифрових платформ управління державною підтримкою.

Результати. У результаті дослідження обґрунтовано економічну природу державної підтримки підприємницьких структур аграрного сектору як системи економічних, фінансових, інституційних та організаційних механізмів, спрямованих на забезпечення стабільності функціонування аграрного виробництва та підвищення конкурентоспроможності агробізнесу. Встановлено, що сучасна система державної підтримки аграрного сектору трансформується під впливом воєнних викликів, цифровізації економіки та євроінтеграційних процесів, що обумовлює посилення ролі фінансово-кредитних, інноваційних, інституційних і ризик-орієнтованих механізмів державного регулювання. Обґрунтовано напрями удосконалення системи державної підтримки на основі гармонізації із принципами Спільної аграрної політики ЄС, розвитку цифрових платформ управління, підтримки малого та середнього агробізнесу, стимулювання інноваційної діяльності та формування інтегрованої системи моніторингу ефективності державних програм підтримки.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні ризик-орієнтованих моделей державної підтримки підприємницьких структур аграрного сектору з урахуванням воєнних, економічних, кліматичних і логістичних викликів. Особливого значення набувають дослідження механізмів цифровізації державного регулювання агробізнесу, розвитку інтегрованих платформ управління державною підтримкою, систем аграрного страхування та цифрового моніторингу ефективності використання бюджетних ресурсів. Перспективним напрямом є також гармонізація національної системи державної підтримки аграрного сектору із принципами Спільної аграрної політики ЄС, розвиток механізмів підтримки малого та середнього агробізнесу та впровадження інноваційних і ресурсоефективних технологій у систему аграрного виробництва.

Ключові слова: державна підтримка, аграрний сектор, агробізнес, підприємницькі структури, державне регулювання, аграрна політика, фінансово-кредитні механізми, цифровізація, ризик-орієнтоване управління, інституційне забезпечення, євроінтеграція, Спільна аграрна політика ЄС, продовольча безпека, інноваційний розвиток.

Вступ.

Аграрний сектор є стратегічно важливою складовою національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку держави, формування експортного потенціалу, зайнятість населення та розвиток сільських територій. У сучасних умовах функціонування аграрного сектору характеризується високим рівнем економічної нестабільності, посиленням глобальної конкуренції, трансформацією міжнародних агропродовольчих ринків, воєнними викликами та необхідністю адаптації до європейських стандартів розвитку.

Особливості аграрного виробництва, зокрема залежність від природно-кліматичних умов, сезонність виробничих процесів, високий рівень ризиків, тривалий виробничий цикл та нестабільність ринкової кон'юнктури, обумовлюють необхідність активної участі держави у підтримці підприємницьких структур аграрного сектору. Державна підтримка виступає важливим інструментом забезпечення стабільності функціонування аграрного виробництва, стимулювання інвестиційної діяльності, розвитку інновацій та підвищення конкурентоспроможності агробізнесу.

В умовах євроінтеграційних трансформацій особливого значення набуває гармонізація механізмів державної підтримки із принципами Спільної аграрної політики ЄС, розвиток цифрових інструментів державного регулювання та формування сучасної системи інституційного забезпечення аграрного підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що питання державної підтримки аграрного сектору досліджували О. Левандівський, Л. Васільєва, К. Утенкова, В. Русанюк, Ю. Лупенко, О. Шпикуляк та інші науковці, які розглядали економічні, інституційні, фінансові й соціальні аспекти функціонування механізмів державного регулювання аграрного підприємництва. Значна увага у сучасних дослідженнях приділяється проблемам адаптації державної підтримки до умов євроінтеграції, розвитку цифровізації, підтримки малого агробізнесу, екологізації виробництва та формування ризик-орієнтованих моделей аграрної політики. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання формування інтегрованої цифрової системи управління державною підтримкою, оцінювання ефективності використання бюджетних ресурсів в умовах воєнної економіки, а також механізми поєднання інструментів державної підтримки із системою управління ризиками та адаптацією аграрного сектору до вимог Спільної аграрної політики ЄС.

Мета.

Метою статті є дослідження економічної природи державної підтримки підприємницьких структур аграрного сектору та обґрунтування напрямів удосконалення механізмів її реалізації в умовах сучасних економічних трансформацій.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу та наукової абстракції - для дослідження сутності ризик-орієнтованих механізмів державної підтримки агробізнесу та особливостей їх функціонування в умовах нестабільності. Економіко-статистичний, порівняльний і структурно-динамічний методи застосовано для аналізу сучасного стану державної підтримки аграрного сектору, оцінювання рівня ризиків, динаміки кредитування, страхування та цифровізації агробізнесу. Методи логічного узагальнення, прогнозування та систематизації використано при обґрунтуванні напрямів удосконалення ризик-орієнтованих механізмів державного регулювання агробізнесу та їх гармонізації із європейськими підходами управління ризиками.

Результати.

Державна підтримка підприємницьких структур аграрного сектору є важливою складовою державної аграрної політики та являє собою систему економічних, фінансових, організаційних, правових та інституційних заходів, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування аграрного виробництва, підтримку підприємницької активності та підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання. У сучасних умовах державна підтримка агробізнесу виступає не лише механізмом фінансової допомоги, а й інструментом забезпечення економічної стійкості аграрного сектору та його адаптації до зовнішніх викликів.

Економічна природа державної підтримки аграрного сектору визначається специфікою функціонування сільського господарства як особливої галузі економіки. На відміну від інших видів економічної діяльності, аграрне виробництво характеризується високою залежністю від природно-кліматичних умов, сезонністю виробничих процесів, тривалим виробничим циклом, підвищеним рівнем ризиків та нестабільністю цінової кон'юнктури. Крім того, аграрний сектор має стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки держави та підтримання соціально-економічної стабільності сільських територій. Саме ці особливості обумовлюють необхідність активного державного втручання та формування ефективної системи підтримки аграрного підприємництва.

У науковій літературі державна підтримка аграрного сектору розглядається як важливий інструмент компенсації ринкових диспропорцій та забезпечення стійкого розвитку аграрного виробництва. Так, О. Левандівський зазначає, що державна підтримка є необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності національного аграрного сектору та підтримання продовольчої незалежності держави [1]. На думку Л. Васильєвої, специфіка аграрного виробництва та високий рівень залежності від природно-кліматичних факторів обумовлюють необхідність застосування механізмів державного регулювання та фінансової підтримки аграрних товаровиробників [2].

К. Утенкова підкреслює, що державна підтримка агробізнесу повинна бути спрямована не лише на підтримку виробництва, а й на розвиток підприємництва, кооперації та формування конкурентного інституційного середовища в аграрному секторі [3]. Науковці наголошують, що ефективність державної підтримки значною мірою залежить від рівня розвитку інституційних механізмів, доступності фінансових ресурсів та прозорості механізмів державного регулювання [4].

У сучасній економічній теорії державна підтримка аграрного сектору розглядається як інструмент компенсації ринкових диспропорцій, стимулювання розвитку підприємництва, забезпечення продовольчої безпеки, підтримки доходів аграрних товаровиробників та розвитку сільських територій [5]. Водночас державна підтримка виконує важливу соціально-економічну функцію, оскільки сприяє забезпеченню зайнятості населення, підтриманню соціальної стабільності та розвитку сільської інфраструктури.

Особливого значення державна підтримка агробізнесу набуває в умовах воєнної нестабільності, кліматичних змін та євроінтеграційних трансформацій. У сучасних умовах система державного регулювання аграрного сектору повинна поєднувати фінансові, інституційні, цифрові та ризик-орієнтовані механізми підтримки, спрямовані на забезпечення економічної стійкості аграрного

виробництва та підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу.

У науковій літературі сформовано декілька основних підходів до трактування економічної природи державної підтримки аграрного сектору, які відображають еволюцію економічної думки та зміну ролі держави в регулюванні аграрної економіки.

Класичний економічний підхід розглядає державну підтримку як механізм коригування ринкових недосконалостей та забезпечення рівноваги між попитом і пропозицією на аграрному ринку. Основи цього підходу були закладені у працях А. Сміта та Д. Рікардо, які обґрунтували переваги ринкового саморегулювання, однак визнавали необхідність державного втручання у стратегічно важливих сферах економіки [6]. У сучасних дослідженнях науковці акцентують увагу на необхідності стабілізації аграрного ринку та підтримки продовольчої безпеки [7].

Кейнсіанський підхід акцентує увагу на необхідності активного державного регулювання економіки, стимулювання інвестиційної активності та підтримки зайнятості населення. Його теоретичною основою є праці Дж. М. Кейнса, який обґрунтував важливість державних витрат і фінансових стимулів для забезпечення економічної стабільності [8]. У межах аграрної економіки цей підхід досліджували О. Шпичак, М. Малік, Ю. Лупенко, які підкреслюють значення бюджетної підтримки, пільгового кредитування та державних програм розвитку сільських територій.

Інституційний підхід визначає державну підтримку як елемент інституційного середовища, що формує правила функціонування аграрного ринку та забезпечує координацію взаємодії між державою, бізнесом і суспільством. Теоретичні засади інституціоналізму були сформовані Т. Вебленом, Дж. Коммонсом та У. Мітчеллом. Значний внесок у розвиток інституційного аналізу аграрного сектору зробили українські науковці В. Геєць, О. Бородіна, І. Прокопа, які розглядають державну підтримку як інструмент розвитку сільських територій та інституційної модернізації аграрної економіки.

Неоінституційний підхід акцентує увагу на ролі держави у зниженні трансакційних витрат, розвитку системи контрактних відносин і формуванні сприятливого середовища для підприємницької діяльності. Теоретичне підґрунтя цього підходу сформували Р. Коуз, Д. Норт, О. Вільямсон [9].

У контексті аграрного сектору положення неоінституціоналізму досліджують І. Кириленко, В. Андрійчук, Л. Молдован, які акцентують увагу на необхідності розвитку ефективних інститутів аграрного ринку, захисту прав власності та зниження трансакційних витрат у процесі господарської діяльності.

Важливе місце у дослідженні державного регулювання аграрного сектору займають економічні теорії державного регулювання.

Теорія суспільного добробуту, представлена працями А. Пігу та П. Самуельсона, обґрунтовує необхідність державного втручання у випадках ринкових провалів, зокрема у сфері продовольчої безпеки, екологічного захисту та підтримки сільського розвитку [10]. Теорія ринкових провалів пояснює потребу державної підтримки існуванням монополізації ринків, асиметрії інформації, нестабільності аграрного виробництва та зовнішніх ефектів.

Теорія суспільного вибору, розроблена Дж. Б'юкененом та Г. Таллоком, розглядає державне регулювання як результат взаємодії політичних та економічних інтересів різних груп суспільства, де аграрна політика формується під впливом державних інститутів, аграрного лобі та соціальних потреб населення [11].

Теорія сталого розвитку, представлена у працях Г. Брундтланд, Дж. Сакса та інших дослідників, акцентує увагу на необхідності збалансування економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку аграрного сектору, що зумовлює посилення державної підтримки екологічно безпечного виробництва та раціонального використання природних ресурсів [12].

Сучасні підходи до державної підтримки аграрного сектору орієнтовані на забезпечення сталого розвитку сільського господарства, підвищення конкурентоспроможності агровиробників та адаптацію до глобальних викликів. У працях Ю. Лупенка, О. Шпикуляка та інших науковців значна

увага приділяється розвитку сталого виробництва, підтримці екологізації аграрного сектору, стимулюванню інноваційної діяльності, впровадженню цифрових технологій, удосконаленню системи управління ризиками та підтримці малого і середнього агробізнесу [13]. Особливого значення набуває розвиток «зеленої» економіки, цифрової трансформації аграрного виробництва та інтеграція принципів продовольчої безпеки у державну аграрну політику.

Підприємницькі структури аграрного сектору функціонують в умовах високого рівня економічної невизначеності та постійного впливу зовнішніх ризиків, що зумовлює об'єктивну необхідність формування дієвої системи державної підтримки. Специфіка аграрного виробництва полягає у його значній залежності від природно-кліматичних умов, сезонності виробничих процесів, тривалості операційного циклу та високій капіталомісткості діяльності. Крім того, аграрний бізнес характеризується підвищеним рівнем виробничих ризиків, значною залежністю від логістичної інфраструктури та коливань глобальної цінової кон'юнктури на продовольчих ринках.

Сільськогосподарське виробництво потребує значних фінансових ресурсів для забезпечення технологічного процесу, тоді як рівень рентабельності суттєво залежить від погодних умов, вартості енергоресурсів, добрив, паливно-мастильних матеріалів та транспортних витрат. За даними Державної служби статистики України, у 2024 р. частка сільського господарства у структурі ВВП України становила близько 10 %, а аграрна продукція забезпечувала понад 55 % валютних надходжень від експорту товарів. Водночас логістичні витрати аграрних підприємств у період воєнного стану зросли майже вдвічі порівняно з довоєнним періодом, а в окремих випадках їх частка у собівартості продукції перевищувала 30–40 %.

В умовах воєнної економіки функціонування аграрного підприємництва ускладнилося внаслідок руйнування транспортної та енергетичної інфраструктури, обмеження експортних можливостей, дефіциту обігових коштів і скорочення інвестиційної активності.

За оцінками Світового банку та Міністерства аграрної політики та продовольства України, прямі втрати аграрного сектору внаслідок війни перевищили 10 млрд дол. США, а загальні непрямі втрати, пов'язані зі зниженням виробництва, логістичними обмеженнями та скороченням експорту, є значно вищими. Одночасно спостерігалось суттєве зростання виробничих витрат: ціни на мінеральні добрива, паливо та засоби захисту рослин у 2022–2024 рр. зросли на 40–80 % залежно від виду ресурсів.

Додатковими чинниками ризику стали нестабільність валютного ринку, ускладнення доступу до кредитних ресурсів та скорочення обсягів приватного інвестування в аграрний сектор. За даними Національного банку України, у 2023–2024 рр. частка аграрних підприємств, які відчували дефіцит обігового капіталу, залишалася однією з найвищих серед галузей економіки. У таких умовах державна підтримка набуває стратегічного значення та виконує функції стабілізації аграрного виробництва, забезпечення продовольчої безпеки, підтримки експортного потенціалу та мінімізації негативного впливу кризових факторів на діяльність підприємницьких структур аграрного сектору.

Економічна природа державної підтримки аграрного підприємництва проявляється через реалізацію комплексу взаємопов'язаних функцій, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування аграрного сектору, підвищення його конкурентоспроможності та адаптацію до кризових викликів. Однією з ключових є стабілізаційна функція, яка полягає у мінімізації негативного впливу економічних криз, воєнних ризиків, інфляційних процесів і цінових коливань на діяльність аграрних підприємств. Особливого значення ця функція набула в умовах війни, коли державні програми підтримки дозволили частково компенсувати втрати аграріїв та забезпечити безперервність виробничих процесів. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2024 р. через державні та міжнародні програми підтримки аграрний сектор отримав понад 8 млрд грн фінансової допомоги, а програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» скористалися тисячі сільськогосподарських товаровиробників.

Поряд із забезпеченням стабільності функціонування аграрного сектору важливим завданням державної підтримки є створення передумов для довгострокового економічного розвитку та технологічного оновлення виробництва. У цьому контексті реалізується стимулююча функція

державної підтримки, спрямована на активізацію інвестиційної діяльності, модернізацію виробництва та впровадження інноваційних технологій. Її реалізація забезпечує оновлення матеріально-технічної бази аграрних підприємств, розвиток переробної інфраструктури та підвищення продуктивності виробництва. Важливим інструментом є компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання. Зокрема, у межах державних програм аграрії можуть отримувати компенсацію до 25 % вартості вітчизняної техніки, що сприяє розвитку машинобудівної галузі та оновленню технічного потенціалу сільського господарства.

Водночас державна підтримка аграрного підприємництва має не лише економічне, а й важливе соціальне значення, оскільки розвиток аграрного сектору безпосередньо впливає на рівень зайнятості та соціальну стабільність у сільській місцевості [14]. Соціальна функція державної підтримки пов'язана із забезпеченням зайнятості населення, підтримкою доходів сільських домогосподарств та розвитком сільських територій. Аграрний сектор залишається одним із найбільших роботодавців в Україні, забезпечуючи зайнятість близько 14–15 % економічно активного населення. У багатьох регіонах саме аграрне підприємництво формує основу соціально-економічного розвитку сільських територій, тому державна підтримка спрямовується також на розвиток фермерства, сімейних господарств і сільськогосподарської кооперації.

Реалізація економічних і соціальних завдань державної підтримки потребує формування ефективного механізму регулювання аграрного ринку. Саме тому важливе місце займає регуляторна функція державної підтримки, яка полягає у формуванні правил функціонування аграрного ринку, забезпеченні продовольчої безпеки та координації економічних процесів у галузі. Вона реалізується через нормативно-правове регулювання, функціонування державних реєстрів, систему контролю якості та безпечності продукції, а також механізми державного моніторингу аграрного ринку. Важливого значення набуває гармонізація аграрного законодавства України із вимогами ЄС у межах євроінтеграційних процесів.

Подальший розвиток аграрного сектору значною мірою залежить від здатності підприємств впроваджувати сучасні технології та адаптуватися до цифрової трансформації економіки. У зв'язку з цим посилюється роль інноваційної функції державної підтримки, спрямованої на стимулювання цифровізації аграрного виробництва, розвиток точного землеробства, автоматизацію виробничих процесів та впровадження сучасних інформаційних технологій. За оцінками науковців, застосування елементів точного землеробства дозволяє скоротити витрати мінеральних добрив на 15–25 %, зменшити використання засобів захисту рослин на 10–20 % та підвищити врожайність окремих культур на 10–15 % [15]. У зв'язку з цим державна підтримка дедалі більше орієнтується на розвиток цифрових платформ, електронних реєстрів, систем простежуваності продукції та цифрових сервісів для агробізнесу.

Разом із внутрішньою модернізацією аграрного сектору важливим напрямом державної підтримки є забезпечення його інтеграції до міжнародного економічного простору. Інтеграційна функція державної підтримки передбачає адаптацію аграрного сектору до міжнародних стандартів, розвиток експортного потенціалу та інтеграцію України до глобальних продовольчих ринків. У 2024 р. аграрна продукція забезпечила понад половину товарного експорту України, а основними ринками збуту залишалися країни ЄС, Азії та Близького Сходу. Це обумовлює необхідність підтримки сертифікації продукції, гармонізації стандартів якості, розвитку логістичної інфраструктури та цифрової простежуваності агропродовольчої продукції.

Реалізація зазначених функцій державної підтримки здійснюється через систему економічних, фінансових та інституційних інструментів, які формують механізм державного регулювання аграрного підприємництва. Важливе місце займають фінансові інструменти, до яких належать бюджетні дотації, грантові програми, компенсація відсоткових ставок, державні гарантії та пільгове кредитування. Упродовж останніх років одним із ключових механізмів підтримки залишалася програма «Доступні кредити 5–7–9%», у межах якої аграрні підприємства отримували кредити на фінансування посівної кампанії, закупівлю техніки та поповнення обігових коштів.

Поряд із фінансовими механізмами державна підтримка передбачає використання податкових, інвестиційних та інноваційних інструментів. Податкові інструменти включають спеціальні режими оподаткування, податкові пільги та компенсаційні механізми, що дозволяють зменшити податкове навантаження на аграрних товаровиробників. Інвестиційні інструменти спрямовані на підтримку модернізації виробництва, оновлення технічної бази та стимулювання реалізації інвестиційних проєктів у сфері агробізнесу. Інноваційні інструменти орієнтовані на розвиток цифровізації, впровадження точного землеробства, автоматизованих систем управління виробництвом та цифрових платформ для аграрного ринку.

Водночас ефективність державної підтримки значною мірою залежить від якості інституційного середовища та рівня розвитку механізмів координації між державою, бізнесом і суспільством [16]. Саме тому особливу роль відіграють інституційні інструменти державної підтримки, які охоплюють нормативно-правове забезпечення, функціонування державних реєстрів, розвиток системи аграрного страхування та підтримку сільськогосподарської кооперації. В умовах воєнної економіки саме поєднання фінансових, інституційних та інноваційних інструментів державної підтримки стає важливим фактором забезпечення стійкості підприємницьких структур аграрного сектору та їх адаптації до сучасних викликів.

Європейська інтеграція суттєво впливає на трансформацію системи державної підтримки аграрного сектору України, оскільки процес адаптації до європейських вимог передбачає модернізацію механізмів державного регулювання, гармонізацію нормативно-правового середовища та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва. У сучасних умовах державна підтримка розглядається не лише як інструмент стабілізації аграрного сектору, але і як механізм інтеграції України до єдиного європейського економічного простору.

Важливим орієнтиром для трансформації системи державної підтримки виступає Спільна аграрна політика Європейського Союзу (Common Agricultural Policy – CAP), яка базується на підтримці доходів фермерів, розвитку сільських територій, екологізації виробництва, стимулюванні інновацій та цифровізації аграрного сектору [17].

У 2021–2027 рр. на реалізацію Спільної аграрної політики ЄС передбачено близько 386 млрд євро, з яких понад 290 млрд євро спрямовуються на прямі виплати фермерам та підтримку стабільності їх доходів, а близько 95 млрд євро – на розвиток сільських територій, екологічні програми та інноваційні проєкти. Такий підхід свідчить про стратегічне значення державної підтримки у забезпеченні продовольчої безпеки та сталого розвитку аграрної економіки країн ЄС.

У контексті євроінтеграції для України важливого значення набуває гармонізація нормативно-правового середовища із вимогами ЄС. Це передбачає адаптацію законодавства у сферах безпечності харчових продуктів, ветеринарного та фітосанітарного контролю, державної допомоги, екологічних стандартів і системи сертифікації аграрної продукції. Особливу роль у цьому процесі відіграє імплементація положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також інтеграція до європейських цифрових систем контролю та простежуваності продукції.

Поряд із нормативною адаптацією важливим напрямом трансформації державної підтримки є розвиток системи простежуваності агропродовольчої продукції, що є необхідною умовою доступу українських виробників до європейського ринку. У країнах ЄС цифрові системи простежуваності дозволяють контролювати рух продукції на всіх етапах ланцюга створення вартості - від виробництва до кінцевого споживача. Для України розвиток таких механізмів має особливе значення у контексті впровадження вимог European Green Deal та системи екологічного моніторингу виробництва.

Важливим елементом євроінтеграційної трансформації є підтримка органічного виробництва та екологізації аграрного сектору. За даними FiBL та IFOAM, у 2024 р. площа органічних земель у країнах ЄС перевищила 17 млн га, а середній рівень органічного землеробства становив близько 10 % усіх сільськогосподарських угідь [18].

В Україні площа сертифікованих органічних земель до початку повномасштабної війни становила близько 462 тис. га, однак потенціал розвитку цього напрямку залишається значним. У

зв'язку з цим державна підтримка дедалі більше орієнтується на стимулювання екологічно безпечного виробництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій та адаптацію аграрного сектору до кліматичних змін.

Не менш важливим напрямом адаптації є розвиток цифрових сервісів та технологій управління аграрним виробництвом. У країнах ЄС цифровізація сільського господарства є одним із ключових елементів реалізації концепції «розумного» агровиробництва. В Україні впровадження цифрових платформ, електронних реєстрів, супутникового моніторингу та систем автоматизованого управління виробничими процесами поступово стає одним із пріоритетів державної аграрної політики.

Разом із тим адаптація аграрного сектору України до вимог ЄС потребує значних фінансових ресурсів та масштабної модернізації виробничої, логістичної й цифрової інфраструктури. За оцінками Світового банку, потреби у відновленні та модернізації аграрного сектору України після початку повномасштабної війни оцінюються у десятки мільярдів доларів США. Додаткових інвестицій потребує розвиток систем зберігання продукції, транспортної інфраструктури, сертифікаційних центрів та цифрових механізмів простежуваності. У таких умовах роль державної підтримки суттєво зростає, оскільки саме вона виступає важливим інструментом забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору, прискорення євроінтеграційних процесів та формування стійкої моделі розвитку аграрної економіки України.

Удосконалення системи державної підтримки аграрного сектору має здійснюватися з урахуванням сучасних економічних викликів, євроінтеграційних процесів та необхідності забезпечення довгострокової конкурентоспроможності аграрного виробництва. Одним із ключових напрямів трансформації державної підтримки є її гармонізація із принципами Спільної аграрної політики ЄС, що передбачає орієнтацію на підтримку сталого розвитку, екологізацію виробництва, розвиток сільських територій та підвищення ефективності функціонування аграрного ринку. У цьому контексті важливого значення набуває адаптація національного нормативно-правового середовища до європейських стандартів та механізмів державного регулювання.

Поряд із євроінтеграційною адаптацією актуальним завданням є розвиток ризик-орієнтованих моделей державної підтримки, які дозволять підвищити стійкість аграрного сектору до економічних, кліматичних, логістичних і воєнних ризиків. Зростання рівня невизначеності у функціонуванні аграрного бізнесу потребує формування системи превентивного управління ризиками, що включатиме механізми страхування, державних гарантій, компенсаційних програм та підтримки фінансової стабільності аграрних підприємств. Особливого значення набуває розвиток системи аграрного страхування як одного з ключових інструментів мінімізації ризиків у сільському господарстві.

Важливим напрямом удосконалення державної підтримки є цифровізація механізмів її адміністрування. Використання цифрових платформ, електронних реєстрів та автоматизованих систем управління дозволяє підвищити прозорість розподілу бюджетних коштів, зменшити адміністративні витрати та мінімізувати корупційні ризики. У сучасних умовах цифрова трансформація державної підтримки має передбачати інтеграцію інформаційних ресурсів, розвиток електронного документообігу та впровадження цифрових сервісів для аграрних товаровиробників. Це сприятиме підвищенню доступності державних програм підтримки, особливо для малих та середніх підприємств.

Окремої уваги потребує підтримка малого та середнього агробізнесу, який відіграє важливу роль у забезпеченні зайнятості населення, розвитку сільських територій та формуванні конкурентного середовища на аграрному ринку. Державна підтримка у цьому напрямі має бути орієнтована на розширення доступу до фінансових ресурсів, грантових програм, консультаційних послуг та інноваційної інфраструктури. Водночас важливим інструментом підвищення економічної стійкості малих виробників є розвиток кооперативного руху, що дозволяє об'єднувати ресурси, оптимізувати логістичні витрати та підвищувати конкурентоспроможність продукції.

Подальший розвиток аграрного сектору неможливий без стимулювання інноваційної діяльності та модернізації виробництва. У зв'язку з цим державна підтримка має бути спрямована на впровадження сучасних технологій, розвиток точного землеробства, цифрових систем моніторингу, автоматизації виробничих процесів та ресурсозберігаючих технологій. Інноваційний розвиток аграрного сектору сприятиме підвищенню продуктивності виробництва, зниженню витрат ресурсів та зміцненню експортного потенціалу України.

Водночас підвищення ефективності державної підтримки потребує формування дієвої системи моніторингу та оцінювання результативності реалізації державних програм. Така система має базуватися на використанні кількісних та якісних показників ефективності, аналізі впливу державної підтримки на розвиток аграрного виробництва, рівень зайнятості, інвестиційну активність та конкурентоспроможність аграрного сектору. Запровадження системи моніторингу дозволить підвищити обґрунтованість управлінських рішень та забезпечити більш ефективне використання бюджетних ресурсів.

У сучасних умовах доцільним є створення інтегрованої цифрової системи управління державною підтримкою аграрного сектору, яка забезпечуватиме прозорість, доступність та ефективність використання фінансових ресурсів. Така система може об'єднати державні реєстри, механізми електронного подання заявок, цифровий моніторинг використання коштів та аналітичні інструменти оцінювання ефективності програм підтримки. Формування єдиного цифрового середовища державної підтримки сприятиме підвищенню довіри до механізмів державного регулювання, зниженню адміністративного навантаження на аграрний бізнес та забезпеченню більш ефективної адаптації аграрного сектору України до сучасних економічних і євроінтеграційних викликів.

Висновки і перспективи.

Економічна природа державної підтримки підприємницьких структур аграрного сектору визначається специфікою функціонування аграрного виробництва, його стратегічним значенням для продовольчої безпеки та високим рівнем економічних ризиків. Державна підтримка виступає важливим інструментом забезпечення стабільності аграрного сектору, стимулювання інвестиційної діяльності, розвитку інновацій та підтримки конкурентоспроможності аграрного підприємництва.

Сучасна система державної підтримки аграрного сектору трансформується під впливом євроінтеграційних процесів, цифровізації економіки та воєнних викликів. Особливого значення набуває розвиток інституційних механізмів підтримки, цифрових платформ управління, систем аграрного страхування та ризик-орієнтованих моделей державного регулювання.

Подальше удосконалення системи державної підтримки має бути спрямоване на гармонізацію із європейськими стандартами, підтримку малого та середнього агробізнесу, стимулювання інноваційної діяльності та формування ефективної системи управління розвитком аграрного сектору в умовах сучасних трансформацій.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні ризик-орієнтованих моделей державної підтримки підприємницьких структур аграрного сектору з урахуванням воєнних, економічних, кліматичних і логістичних викликів. Особливого значення набувають дослідження механізмів цифровізації державного регулювання агробізнесу, розвитку інтегрованих платформ управління державною підтримкою, систем аграрного страхування та цифрового моніторингу ефективності використання бюджетних ресурсів. Перспективним напрямом є також гармонізація національної системи державної підтримки аграрного сектору із принципами Спільної аграрної політики ЄС, розвиток механізмів підтримки малого та середнього агробізнесу та впровадження інноваційних і ресурсоефективних технологій у систему аграрного виробництва.

Список використаних джерел

1. Левандівський О. Т. Державна підтримка аграрного сектору в сучасних умовах господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2018. Вип. 14(2). С. 87–94. URL:

[http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2018_14\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2018_14(2)_14) (дата звернення: 06.02.2026).

2. Васильєва Л. М. Державна підтримка аграрного сектору економіки країни в умовах функціонування в складі СОТ як основа забезпечення продовольчої безпеки. *Modern Economics*. 2019. № 17. С. 55–60. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-09). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2019_17_12 (дата звернення: 16.02.2026).

3. Утенкова К. О. Державна підтримка аграрного сектору у контексті зміцнення його економічної безпеки. *Modern Economics*. 2021. № 26. С. 152–159. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-22](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-22). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2021_26_25 (дата звернення: 06.02.2026).

4. Білоченко А. М. Бюджетне фінансування та державна підтримка аграрного сектору. *Ефективна економіка*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.6.14>. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_6_16 (дата звернення: 09.02.2026).

5. Лемішко О. О. Державна підтримка – дієвий важіль фінансового механізму функціонування капіталу сільського господарства. *Часопис економічних реформ*. 2015. № 2. С. 48–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2015_2_9 (дата звернення: 01.02.2026).

6. Сало І., Степура Л., Івановський А. Теоретичні підходи до ринкового регулювання економіки країни. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10, № 19. С. 232–241. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-22>.

7. Піщенко О. Розвиток аграрного сектору в умовах структурних трансформацій економіки. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2026. Vol. 350, № 1. С. 525–531. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-1-84>.

8. Mykhailishyn R., Kudyn S. Еволюція поглядів на роль держави в економічних теоріях посткейнсіанського періоду. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Вип. 68. С. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.30970/ves.2022.68.0.6803>.

9. Чуб А. В. Трансформація економічних теорій державного регулювання економік світу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-01>.

10. Борщенко Т. І. Генеза теорії суспільного добробуту. *Інтелект XXI*. 2016. № 5. С. 46–50.

11. Федорейко В. С., Процьків О. П. Теорія суспільного вибору та реалії приватизаційних процесів. *Вісник економічної науки України*. 2008. № 2. С. 149–152.

12. Пиріков О. В., Султанова Д. А. Теорія і практика сталого розвитку: реалії та перспективи. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. № 4. С. 37–46.

13. Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін. *Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність* : монографія. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2017. 204 с.

14. Русанюк В. В. Державна підтримка розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2020. № 7. С. 84–92. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202007084>.

15. Холодюк О., Диня В., Бонякевич О., Мовчан Д. Сучасні рішення та напрямки розвитку основних елементів системи точного землеробства. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences*. 2024. Vol. 331, № 1. С. 330–338. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2024-331-1-330-338>.

16. Янчак Ю. О. Інституційна природа бізнес-середовища та її роль у розвитку національної економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2026. № 93. С. 162–173. DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.93.315432>.

17. Tkachenko S. Державне регулювання аграрного бізнесу в умовах євроінтеграції. *Public Management and Policy*. 2025. № 9(13). DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2025-9\(13\)-12](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2025-9(13)-12).

18. FiBL, IFOAM. *The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2024*. Frick ; Bonn : Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), IFOAM – Organics International, 2024. URL: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2024.html> (дата звернення: 06.02.2026).

Статтю отримано: 19.02.2026 / Рецензування 06.04.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Volodymyr Marchuk

Postgraduate Student

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

E-mail: ptbd17@ukr.net

ORCID: 0009-0006-0304-1897

THE ECONOMIC NATURE OF STATE SUPPORT FOR ENTREPRENEURIAL STRUCTURES IN THE UKRAINIAN AGRICULTURAL SECTOR

Abstract

Introduction. The specifics of agricultural development, the highly complex natural and climatic conditions, the seasonality of natural processes, the high level of risks, the inherent cycle, and the instability of market conditions necessitate active state participation in supporting entrepreneurial structures in the agricultural sector. An important support tool is ensuring the stability of agricultural development, stimulating investment activity, fostering innovation, and increasing the competitiveness of agriculture.

Methods. The study utilized a combination of general and specialized scientific methods, employing theoretical complication, systems analysis, scientific abstraction, and an institutional approach to examine the economic nature of state support for entrepreneurial structures in the agricultural sector and the individual functions of the state regulation mechanism. Economic-statistical, gradual, and structural-dynamic methods are used to analyze the current situation in the agricultural sector, assessing the infusion of government initiatives, interventions, digitalization, and European integration reforms in agribusiness. Methods of logical regulation, systematization, and forecasting are used to collapse the directives of certification systems for strong sub-trimming of the agricultural sector, and to develop market-oriented regulatory mechanisms and digital platforms for managing ongoing sub-trimming.

Results. The results examine the economic nature of independent sub-trimming of industrial structures in the agricultural sector as systems of economic, financial, institutional, and organizational mechanisms aimed at ensuring the stability of agricultural development and increasing the competitiveness of agriculture. It is established that a system of sustainable sub-trimming of the agricultural sector has emerged, involving military interventions, economic digitalization, and European integration processes, which underpins the strengthening of the role of financial-credit, innovative, institutional, and risk-oriented mechanisms of state regulation. The discussion focused on directly validating the sub-trimming system's independence based on harmonization with the principles of modern EU agricultural policy, developing digital management platforms, supporting monthly and medium-sized agribusinesses, and stimulating innovative activity. The scope and development of integrated systems for monitoring the effectiveness of state support programs are discussed.

Discussion. Prospects for further research are presented in detailed risk-oriented models of sustainable sub-trimming of industrial structures in the agricultural sector under the impact of military, economic, climatic, and logistical influences. Particularly important are comprehensive mechanisms for digitalizing government regulation of agriculture, developing integrated platforms for managing state sub-trimming, agricultural insurance systems, and monitoring the effectiveness of budgetary resource use. Another promising direction is the harmonization of the national system of state-run agricultural sub-trimming with the principles of modern EU agricultural policy, developing mechanisms for seasonal and medium-sized agribusiness sub-trimming, and introducing innovations and resource-efficient technologies into the agricultural production system.

Keywords: state subsidies, agricultural sector, cofinism, business structures, regulatory power, agricultural policy, financial and credit mechanisms, digitalization, risk-oriented management, prohibition institutions, European integration, EU backbone agricultural policy, food security, innovative development.

References

1. Bilohenko, A. M. (2022). Biudzhethne finansuvannia ta derzhavna pidtrymka ahrarnoho sektoru [Budget financing and state support of the agricultural sector]. *Efektivna ekonomika*, 6. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.6.14>
2. Borshchenko, T. I. (2016). Heneza teorii suspilnoho dobrobutu [Genesis of the theory of social welfare]. *Intelekt XXI*, 5, 46–50.
3. Chub, A. V. (2022). Transformatsiia ekonomichnykh teorii derzhavnogo reholiuvannia ekonomik svitu [Transformation of economic theories of state regulation of world economies]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia*, no. 5. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-01>
4. Fedoreiko, V. S., & Protskiv, O. P. (2008). Teoriia suspilnoho vyboru ta realii pryvatyzatsiinykh protsesiv

[Theory of public choice and realities of privatization processes]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2, 149–152.

5. FiBL, & IFOAM. (2024). *The world of organic agriculture: Statistics and emerging trends 2024*. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL); IFOAM – Organics International. Retrieved May 16, 2026, from <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2024.html>

6. Kholodiuk, O., Dynia, V., Boniakevych, O., & Movchan, D. (2024). Suchasni rishennia ta napriamky rozvytku osnovnykh elementiv systemy tochnoho zemlerobstva [Modern solutions and directions of development of the main elements of precision agriculture systems]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences*, 331(1), 330–338. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2024-331-1-330-338>

7. Lemishko, O. O. (2015). Derzhavna pidtrymka – diievyi vazhil finansovoho mekhanizmu funkcionuvannya kapitalu silskoho hospodarstva [State support as an effective lever of the financial mechanism for the functioning of agricultural capital]. *Chasopys ekonomichnykh reform*, 2, 48–58.

8. Levandivskyi, O. T. (2018). Derzhavna pidtrymka aharnoho sektoru v suchasnykh umovakh hospodariuvannya [State support of the agricultural sector in modern economic conditions]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, 14(2), 87–94.

9. Lupenko, Yu. O., Shpykuliak, O. H., Malik, M. Y., Khodakivska, O. V., Kovalova, O. V., Mamchur, V. A., & Prutska, O. O. (2017). *Rozvytok malykh ahrarykh pidpryemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyshchi: indykatory ta efektyvnist* [Development of small agricultural enterprises in the market institutional environment: Indicators and efficiency]. NSC "Institute of Agrarian Economics".

10. Mykhailshyn, R., & Kudyn, S. (2022). Evoliutsiia pohliadiv na rol derzhavy v ekonomichnykh teoriiah postkeinsianskoho periodu [Evolution of views on the role of the state in post-Keynesian economic theories]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya ekonomichna*, 68, 25–33. <https://doi.org/10.30970/ves.2022.68.0.6803>

11. Pirokov, O. V., & Sultanova, D. A. (2014). Teoriia i praktyka staloho rozvytku: realii ta perspektyvy [Theory and practice of sustainable development: Realities and prospects]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, 4, 37–46.

12. Pishchenko, O. (2026). Rozvytok aharnoho sektoru v umovakh strukturnykh transformatsii ekonomiky [Development of the agricultural sector in the conditions of structural transformations of the economy]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 350(1), 525–531. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-1-84>

13. Rusanuk, V. V. (2020). Derzhavna pidtrymka rozvytku pidpryemnytstva v aharnomu sektori ekonomiky [State support for entrepreneurship development in the agricultural sector of the economy]. *Ekonomika APK*, 7, 84–92. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202007084>

14. Salo, I., Stepura, L., & Ivanovskyi, A. (2022). Teoretychni pidkhody do rynkovoho rehuliuвання ekonomiky krainy [Theoretical approaches to market regulation of the country's economy]. *Prodovolchi resursy*, 10(19), 232–241. <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-22>

15. Tkachenko, S. (2025). Derzhavne rehuliuвання aharnoho biznesu v umovakh yevrointegratsii [State regulation of agrarian business under European integration]. *Public Management and Policy*, 9(13). [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2025-9\(13\)-12](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2025-9(13)-12)

16. Utenkova, K. O. (2021). Derzhavna pidtrymka aharnoho sektoru u konteksti zmitsnennia yoho ekonomichnoi bezpeky [State support of the agricultural sector in the context of strengthening its economic security]. *Modern Economics*, 26, 152–159. [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-22](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-22)

17. Vasilieva, L. M. (2019). Derzhavna pidtrymka aharnoho sektoru ekonomiky krainy v umovakh funkcionuvannya v skladi SOT yak osnova zabezpechennia prodovolchoi bezpeky [State support of the agricultural sector of the country's economy under WTO functioning as a basis for food security]. *Modern Economics*, 17, 55–60. [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-09)

18. Yanchak, Yu. O. (2026). Instytutsiina pryroda biznes-seredovyshcha ta yii rol u rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Institutional nature of the business environment and its role in the development of the national economy]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 93, 162–173. <https://doi.org/10.18664/btie.93.315432>

Received: 02.19.2026 / Review 02.06.2026 / Accepted 04.30.2026

